

A KARÁCSONY „SZABÁLYOZÁSA” AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIÁBAN

BATHÓ GÁBOR

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. BATHÓ GÁBOR

A HUN-REN-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
EGYÜTTMŰKÖDŐ KUTATÓJA

ADJUNKTUS

(NKE ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK KAR,
ÁLLAM- ÉS JOGTÖRTÉNETI
TANSZÉK)

BATHO.GABOR@UNI-NKE.HU

2023. december 11.

Az ünnepek közeledtével a szerzőben felmerült számos kérdés. Ezek közül néhány akként fogalmazható meg, hogy vajon a Monarchia boldog békeidőiben milyen szabályozási témák merültek fel a karácsonnyal kapcsolatban, amelyek lehetnek azok a társadalom számára is fontosnak ítélt karácsonyi körüli problémák, amelyek jogszabályért vagy más jogi eszközért kiáltottak.

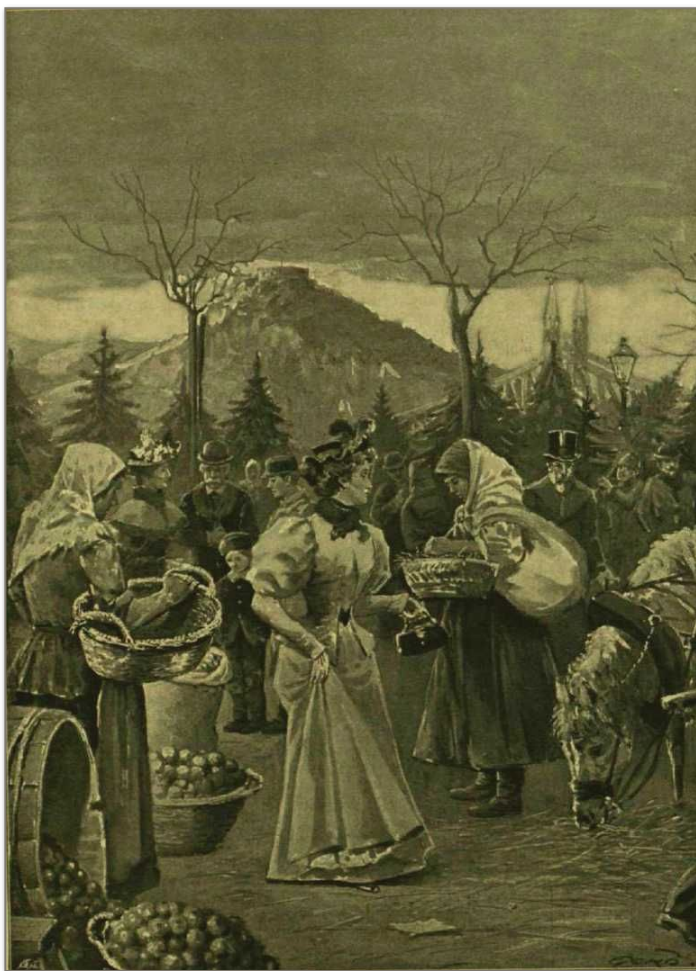
A sorban első ilyen téma a fenyőfák árusítása. Nem volt korábban sem példa nélküli az, hogy az eredetileg nem karácsonyfaként való felhasználásra ültetett fenyvesből a csemetéket idő előtt kivágták, azokat ellop-ták, és karácsonyfaként értékesítették őket. Ilyen cselekményekre, főleg, ha gyakorivá váltak volt alkalmazható az erdőtörvény, az 1879. évi XXXI. törvénycikk 115. §-a szerinti kivételes intézkedés. Eszerint a közigazgatási bizottság javaslatára a belügyminiszter elrendelhetette, hogy azokon a

területeken, ahol a falopás gyakori, illetve ott, ahol a lopott fát gyakran eladják, az erdőtermékek továbbforgalmazása csak úgy lehetséges, ha „az eladó az eladni szándékolt erdőtermék jogos szerzését, annak - a községelöljáróság által láttamozott - bizonyítványával igazolja, kitől azon erdőterméket szerezte.” E törvényhely adta felhatalmazással élve ezt a kivételes intézkedést vezette be a belügyminiszter egész Békés vármegyében 1900-ban az erdészeti bizottság javaslatára. A történet egyetlen szépséghibája, hogy valószínűleg az eredetileg szándékolt célt nem sikerült elérni. Ugyanis az erdészeti bizottság még 1899. november 25-én kezdeményezte a belügyminiszter eljárását, tehát még a karácsonyfászezon előtt. A miniszter a kivételes intézkedést azonban csak a következő év, tehát 1900. március 12-én rendelte el, az alispán pedig március 22-én intézkedett a

közhírré tételről.¹ Hasonló történet Berek vármegyében is, ahol az erdészeti bizottság kérte a belügyminisztert a kivételes intézkedés elrendelésére, tekintettel arra, hogy a fiatal fenyőültetvények a karácsonyfászezonban jelentős pusztításnak vannak kitéve. Itt nem ismert, hogy a belügyminiszter elrendelte-e a kivételes intézkedést, azonban ha ez meg is történt volna, valószínűleg a Békés vármegyei esethez hasonló eredménytelen lett volna, hiszen a javaslatot december 18-án tették a miniszternek.² Amikor Baranya vármegyében a hasonló tartalmú szabályozásra felhívták a figyelmet, hangsúlyozták azt is, hogy a vevő érdeke is a megfelelő igazolások kérése, hiszen a jogtalanul forgalomba hozott karácsonyfák elkobzása megtörténik akkor is, „mikor a „Jézuska” már megrakta mindenféle jóval: cukor, füge, mogyoróval.”³ Úgy tűnik a fenyőfalopás állandóan és helytől függetlenül fennálló probléma, illetve az eszköz sem volt túl hatékony, még ha később Tolna vármegyében és Kassa szabad királyi városban is bevezette a belügyminiszter a kivételes intézkedést.⁴

Nem új a nap alatt a karácsonyt megelőző vásárnapok, illetve a december 24. piaci vagy bolti kiskereskedelmének korlátozása, valamint az azt övező viták sem. 1908 decemberében a főváros vásárcsarnokainak igazgatósága például úgy rendelkezett, hogy a Miklós-napi kirakodó vásár december 1-5. között volt tartható, amikor a vásárcsarnokokban és az idénypiac területén az úgynevezett Miklós-napi iparcikkek árusítása lehetséges. A karácsonyi kirakodó vásár december 9-től december 24-ig tarthatott, amikor karácsonyfát és fadíszekeket is lehetett árusítani. December 24-én a kerületi vásárcsarnokok délután 2 órától 6 óráig voltak nyitva, a központi

vásárcsarnok pedig este 7-ig. A kirakodó vásárok ideje alatt közbeeső vasárnapokon a vásárnapi munkaszünetet szigorúan meg kellett tartani, vagyis iparcikkeket egyáltalán nem volt szabad árusítani és karácsonyfát is csak délelőtt 10 óráig. Az 1908. december 20-ára eső vasárnapon (tehát advent utolsó vasárnapján) a kereskedelmi miniszter leirata alapján az árusítás úgy az idényvásáron, mint a csarnokokban egész napon át korlátozás nélkül lehetséges volt, a vásárcsarnokok egész nap nyitva voltak.⁵ Egyébként ugyanezzel a tartalommal adnak ki körrendeletet 1909 és 1910 decemberére vonatkozóan is. Az 1911. év abban a tekintetben érdekes, hogy ahogyan 2023-ban is, december 24. vasárnapra esett. Az erre a napra vonatkozó

szabályozás szerint: „A december 24-ére eső vasárnapon az elárúsítás mind az évadvásáron, mind a csarnokokban egész napon át korlátozás nélkül megengedendő, tehát ezen a napon egész napon át nyitva tartandók a vásárcsarnokok.”⁶

Érdekes volt a vásárnapi munkaszünet kijátszása a fenyőfák, illetve karácsonyfadíszek árusítása tekintetében. Advent utolsó vasárnapjától eltekintve vasárnapokon karácsonyfadísz egyáltalán nem, fenyőfát pedig csak reggel lehetett venni. A vasárnap is nyitva tartó vendéglátóipari egységek, különösen a cukrászdák kihasználták ezt a lehetőséget. Egyrészt valamilyen édességből, cukorból, csokoládéból készített karácsonyfadíszeket árusítottak, ahogyan ma is.

Viszont ezt vasárnap is megtehették, ellentétben például a karácsonyi piacokkal. Másrészt, amolyan kiegészítő termékként, karácsonyfát is árultak. Hiszen, ha meg lehet venni a karácsonyi süteményeket, a karácsonyfadíszeket, miért ne lehetne megvenni magát a fát is – akár vasárnap is. Ez azonban már túlzásnak bizonyult, még egy sajtóvita is kibontakozott belőle.⁷

A karácsonyi fenyőfák ára, illetve ennek emelkedése szintén visszatérő téma.

Valószínűleg a háborús körülmények járultak hozzá ahhoz, hogy 1917-ben a karácsonyi fenyőfák ára a lakosság számára felháborítóan magasra törjön. A korabeli sajtó ezt árfelverésnek, háborús spekulációnak mondta ki. Mivel a korszak része volt a hatósági árszabályozás, ármaximálás, jegyrendszer, korlátozott eladás és vétel, már a szezon elején a kormány beavatkozását, hatósági ár bevezetését követelték. A belügyminiszter rendeletben reagált erre a követelésre, és a törvényhatóságokra bízta, hogy területükön maximálják-e a fenyőfák árát, illetve annak mértékét is. Ezzel a lehetőséggel több törvényhatóság is élt. Az árakat nehéz összehasonlítani, de érezhető, hogy hatékony eszköz volt a hatósági ár. A Dunántúl beszámolója szerint egy félméteresnél valamivel nagyobb fáé ára 5-6, a még nagyobb fáké 15-20, a plafonig érő fáké pedig 30-40 korona volt. Hódmezővásárhelyen a karácsonyfa méterének árát 2 koronában állapították meg, így egy valóban nagyon nagy, négy méteres fa is csak 8 koronába kerülhetett.⁸ Mindazonáltal hiába az ármaximálás lehetősége, a magas árak miatti felzúdulás a következő évben ugyanúgy megjelent.

Mai elképzelésünk szerint része a karácsonynak a narancs, illetve a narancsillat.

A Monarchia idejében megszokott narancsra vonatkozó szabad (vámköteles) kereskedés is a háború áldozatává vált. 1916 elejétől, január 19-től kormányrendelet⁹ tiltotta meg a narancs behozatalát ellenséges országokból, gyarmataikról, védterületeikről. Így a magyar lakosság kényszerűen lemondott a karácsony e kiegészítőjéről, „amit még a házmesterek karácsonyfáján is megláthatott az ember” és amely „egy szebb, gazdagabb, könnyebb élet illúzióját vitte asztalunkra, beszélt erdőkről, miknek nem hull le soha a lombjuk, napsugaras, fényes napokról, aranyban fürdő városokról, amelyekben könnyű és dalos a szegénység is.”¹⁰

Hivatkozások:

- ¹ Békésvármegye Hivatalos Lapja. 3. évf. 13. sz. (1900. március 29.) 88. p.
- ² Bereg. 28. évf. 7. évf. (1901. február 17.) 5. p.
- ³ Mohács. 1. évf. 51. sz. (1901. december 22.) 6. p.
- ⁴ Tolnamegyei Közlöny. 33. évf. 51. sz. (1905. december 21.) 7. p. és Felső-magyarország. 23. évf. 282. sz. (1907. december 7.) 4. p.
- ⁵ Friss Újság. 13. évf. 288. sz. (1908. december 2.) 5. p.
- ⁶ Budapesti Hírlap. 31. évf. 275. sz. (1911. november 19.) 10. p.
- ⁷ Radványi László: A vásárnapi munkaszünet. Budapesti Hírlap. 34. évf. 116. sz. (1914. május 17.) 43-44. p.
- ⁸ Kecskeméti Napló. 6. évf. 153. sz. (1917. december 21.) 2. p.; Dunántúl. 7. évf. 290. sz. (1917. december 20.) 5. p.; Hódmezővásárhely. 47. évf. (1917. december 20.) 3. p.
- ⁹ 1916. évi 265. M. E. számú rendelet az ellenséges államokból származó áruk behozatalának és átvitelének korlátozásáról
- ¹⁰ Budapesti Hírlap. 36. évf. 20. sz. (1916. január 20.) 14. p.

Képek forrása:

1. oldal: Ezer karácsonyfa. Fortepan
2. oldal: Karácsonyi vásár. Vasárnapi Újság, 1896. december 26.